

PÁLINKÓLÁT HOZTATOK? (Magyar iskola Afrikában)

A Tanzánia északi-középső részén lévő Mbulu városka története a 19. század második feléig, az akkoriban ebben a régióban fontos szerepet játszó karavánkereskedelem fénykoráig nyúlik vissza. Egészen a közelmúltig úgy is nézett ki, mint száz évvel ezelőtt, és a tanzániai „ujamaa szocializmus” idején, az 1960–1980-as években sem mutatott föl látványos fejlődést. Mégis itt épült föl – magyar közreműködéssel – Afrika második legnagyobb katedrális (Szűz Mária menybemenetelének székesegyháza – Kanisa Kuu ya Bikira Maria Mpalizwa Mbingani), s most építik magyarok az Árpádháti Szent Erzsébet iskolát.

A tanzániai Mbulu városka néhány magyar megyényi tágabb környékének átlagos tengerszint feletti magassága 1500 méter. A klíma tehát jó, csapadékosabb, mint a szomszédos szavannáké, a jórészt mállékony vulkáni kőzetekből képződött talaj termékeny, az emberek zöme szoros földművelő. És túlnyomórészt katolikus. A természeti és az emberi környezet tömbyszerűen különül el Közép-Tanzánia többi részétől. Néhány száz évvel ezelőtt ugyanis északkelet felől a mai Kenyán át kusita nyelvű pásztornépek özönlöttek el Kelet-Afrika akkor már bantu nyelvű népcsoportok által lakott középső részét. Ezek részben föloldódtak a „bantu tengerben”, részben sajátos szimbiózisra léptek a meghódított helybéliekkel.

Gigantikus aréna

Nem így Mbulu, Karatu és még néhány városka, és a Nagy Hasadék-völgyben fekvő sekély vizű tavak közötti térségben élő iraku nép képviselői. Ez a 700–800 ezer lelket számláló, Tanzánia közepes nagyságú népcsoportjai közé sorolható etnikai tömb igazi nyelvi és kulturális sziget. Eredeti, nagyjából szarvasmarha-tenyésztő, pásztorkodó életmódját régen vegyes gazdálkodásra cserélte, amelyen belül már jó néhány emberöltő óta a földművelés az uralkodó. Minden talpalatnyi földet megművelnek, így nem kevés jut különféle terményeikből a helyi és távolabbi piacokra is.

Régi hitviláguk már csak mítoszaikban, a belőlük táplálkozó mesékben és legendákban él tovább. Vallási, szellemi és kulturális szempontból legfontosabb számukra a római katolikus egyház, és azon belül a mbului püspökség. Tanzániában a főpapok (és általában az egyházak) legalább olyan jelentős és nem egy esetben sikeresebb szervezői és építői

a társadalomnak, mint a világi hatóságok. Ugyanis nem a saját nevükben parancsolnak, és nem kiforratlan, szakadatlanul változó, néha zavaros politikai szándékok és eszmék nevében prédikálnak. Tekintélyük ezért (is) nagy, és a legtöbb esetben az emberek szeretetét vagy legalábbis elismerését élvezik. Létrehozták szellemi-lelki katedrálisait, amelyek azonban rendszerint nagyon szerény parókiákban öltenek testet. Mbuluban sem volt ez másként a közelmúltig.

Köröskörül a magasföldből néhány száz méternyire kiemelkedő hegylanc pompázik. Naplemente után szemet gyönyörködtető látvány, amint a hegyoldalakon lévő szórványtelepülések kunyhói előtt sorra kigyuladnak a vacsora-tüzecekkék. Mintha teljessé gömbölyödne szemünk előtt a teremtés: odafönt sziporkázóan fehér, idelent szívmengetően rótsárga csillagok ezrei pislákolnak az elviselhetően füstös-párás levegőn át.

Ennek a gigantikus arénának a közepébe álmotta meg kőből rakott katedrálisát a mai mbului püspök néhány esztendeje elhunyt előde. Ez az egyház ma áll. Első, szerényen díszített szarkofágjában pihen az alapító püspök. A katedrális zömmel német és magyar közreműködéssel épült 1991 és 1998 között. Maga az épület egy kissé németesen szögletes. Megközelítőleg négyzet alakú alapokra épült központi tömbjének négy sarkán, szintén négyzet alapú hasábok formájában törnek a magasba impozáns tornyai. A karcsúsított, rézlemezzel borított toronysisakoknak köszönhetően, bizonyos (jótékony) távolságból és megfelelő szögben az épület sziluettje, főleg alkonyatkor és a hajnali párában akár a gótikára is emlékeztetheti a laikus szemlélődőt. Nappal, a trópusi verőfény rázúduló sugarai alatt, mintha egy kicsit megtöppedne, és ilyenkor válik igazán a táj szerves részévé: falai bauxitvörös téglából épültek. Valamelyik közelebbi hegyoldallról nézve a remegő, néha délibábos megvilágításban olyan, mint egy Afrika rozsdaszín földjéből kinőtt gigantikus természetjáró.

A *Mária Mennybemenetele* nevet kapott katedrális Afrika második legnagyobb keresztény temploma (az első az elefántcsontparti szavanna szélén áll). 10–12 ezer ember fér el benne. A szó igazi értelmében ünnepi esemény a helybeliek számára a mise, a látványos szertartás, a közös éneklés, az orgona helyett az afrikai szív ritmusára dübörgő, de az áhítatot egyáltalán nem csökkentő, sőt talán éppen fokozó dobszó. A mise végeztével a hívők nem szélednek szét. A szóke Krisztusok és kékszemű szentek szentképei alatt (többnyire német adományok, csak az egyik mellékoltár fölött látni egy sokkal odailóbb, fekete Madonnát gyermekével) megtudható, melyik családban ki halt meg, ki született, hogyan alakul a szarvasmarha, az édeskrumpli, a köles vagy éppen a benzín ára, mi hol kapható vagy adható el.

A kőműves és a sofőr

Mbulu püspöki székhelytől körülbelül 15 kilométerre, *Gidamba* település határában, a helyi közösség által adományozott mintegy 2 hektárnyi

területen 1998 óta szerény körülmények között épül egy katolikus leány középiskola amely a hivatalos keresztségben *Árpád-házi Szent Erzsébet* nevét nyerte el (angolul *St. Elisabeth of Hungary Vocational Girls Training School*, szuahéli nyelven *Mtakatifu Elizabeth wa Hungaria Chuo cha Ufundi cha Wasichana*).

Az alapító okirat szerint: „Az iskolába olyan gyerekeket vehetnek majd fel, akik a püspökség elemi iskolájában az alapképzést megszerezték, tehát tudnak írni, olvasni, számolni. Itt a tanulók elsősorban a napi élethez nélkülözhetetlen tevékenységeket, magatartási formákat, a családi és a tágabb közösségi élet alapjait sajátíthatják el. Az iskolában működik majd egy gyakorló konyha, mosoda és egy varróiskola is.”

2003 januárjában folytatódott az építkezés magyar szervező, mérnök, két kőműves és szuahéli tolmács és antropológus szakértő (a szerző) irányításával. A helybeliek sokkal többen vannak, és változatosabb összetételüknél fogva nem is alkotnak egységes társaságot, de ezekkel a fiúkkal nem nehéz együtt dolgozni. Először is számukra a két-három heti biztos és nem is túlságosan megerőltető, ráadásul garantált fizetéssel járó munka nem mindennapi lehetőség. Másrészt szívesen dolgoznak, talán azért is, mert tudják, mit építenek. Megható volt, amikor a segédmunkát végző fél-analfabéta suhancok egyike kijelentette: még az unokáinak is büszkén mesél majd az építkezésben való részvételéről.

Megérkezésünk másnapján össze kell állnia a helyi kőműves brigádnak. Elő kell keríteni a korábbi alkalmakkor már bevált mestert, *Damiano kőművest*. A szakmát nagyrészt a katedrális építése kapcsán sajátította el, letett valamiféle vizsgákat, és ma keresett mester a vidéken. Pálcikákból összeállított, alacsony termetű, látnivalóan macskaszívósságú, meghatározhatatlan korú férfi. Őt gyermek apja, tehát a helyi normák figyelembe vételével negyvenes éveinek elején járhat. Nem csoda, hogy előleget kér a béréből (utána még többször is), de nem kérincsel, pontosan számol el a végén, és elégedett. A házaknál kotyvasztott banánsörtől kissé vérekes szemében értelem csillan. És természetesen éhes. Errefelé mindmáig nem számít ritkaságnak, ha valaki néha egy-egy napig „megfeledkezik” az evésről. Pallérunk pillanatok alatt be is kebeleztet, csak úgy, magában egy közepes méretű, hazai májkrém konzervet. Megtörli a kezét, utána – nevek mormolása közepette – oda-vissza végigszámlálja az ujjait. A különös szertartás végeztével kijelenti: a kőművesek megvannak, már csak segéd munkások (*vibarua*) kellenek. Kocsiba szállunk.

Melkiades, a sofőr. Minden mozdulatán, a mosolyán, egész megjelenésén látszik a mértéktartó elégedettség. A püspökség állandó alkalmazottja, az egyik Toyota terepjáró gazdája, és szintén öt gyermeke apja. Még nem érte el hivatása csúcsát, de harminc-egynéhány évével még van is rá ideje. Amint ügyesen tekergünk vele a kunyhók és az apró, kukoricával, maniókával, kölessel, babbal, hagymával beültetett parcelák között, az út teljesen céltalannak tűnik, de Damiano egyszer csak

elkiáltja magát: *Kornéli!* Az egyik zsebkendőnyi, tisztára söpört udvar sarkában álló, sárral tapasztott, négyszögletes, fűvel fedett kunyhóból álmos tekintetű, izmos fiatalember bújik elő. Ő a környék seregnyi, nagyon gyakran munkanélküli napszámosának egyik ismert vezetője. Írástudó, éles eszű ember. Húsz év körüli lehet. Nem nős, ahhoz előbb kisebb vagyont kell fölhalmoznia menyasszonyváltságra, lakodalomra és az önálló élet beindítására. Régi iraku hagyomány szerint anyja portáján lakik, az ő főztjét eszi, és segít neki a kicsiny gazdaság karbantartásában. Kornéli szíve jó, de nem lágy. Miután, ujjai használata nélkül, végigpörgette fejében a nevek szertartását, és magában bölintott rá, tisztességgel tartotta a fegyelmet kulijai fölött. Mindenki csak annyit lustálkodhatott, amennyi nélkül egy segédmunkás kigolyózni való strébernek számítana. Az ebédszünetet kicsit mindig meghosszabbították, hiszen a déli hőségben igazán jó munka nem is végezhető, de az evést magát csak azért, hogy valami legalitást kanyarítsanak a dolognak.

A bozótszakács

Paskali, a bozótszakács készítette el mindennap az ebédet reggel nyolc és déli egy óra között. Amikor egyszer a magyar csapatnak, amelybe rangjánál fogva Melkiades és Damiano is beletartozott, valamely oknál fogva nem jött ebéd a közeli parókiáról, főznöm kellett egy bogrács „kölevest”. Addig azt hittem, hogy Paskali merő csúfságból viseli a szakács címet a babos–kukoricás zsákjával, műanyag vödörrel, fületlen alumínium lábosaival meg az ágdarabbal, amellyel a kotyvalékát kavargatja. De miután 1–2 órát mellette töltöttem, néhány új dolgot is megtanultam. Például a bab, a kukorica, az apró kavics, a zsiszik és a különféle méretű rágcsálóürülék szétválogatásához nem kevés idő és hamupipókei türelem kell. Akárcsak a 15–20 liter kása megpuhításához. Az ételnek 3 óra hosszat állandóan rotyognia kell, de egyenletesen, mert ha csak egy maréknyi is odakozmál, megkeseredik az egész. Az én kis tüzem ellenben hol kialudt, hol meg majdnem lelökte magáról a bográcsot, amíg Paskali alá nem rendezett egy jó maréknyi varázs-parazsat, és még a rárakott rózseszálak maró füstjét is kiparancsolta valahogy a főzőkalyibája hátsó falába beépített öklömnyi nyíláson. Lassan elhittem, hogy Paskali igazat mond, amikor azzal kérkedik, hogy egyszerre két kecskét is ropogósra süt nyárson.

Joseph, a másik sofőr. Szűkebb környezetünkben az első testesebb férfiú. Még nincs harminc, ezért csak három gyermekkel büszkélkedhet. A néha könnyörtelen afrikai terepen való közlekedés igazi virtuóza. Ahol Melkiades a fejét fogta, mi pedig a csodálatos táj távlatában gyönyörködtünk, hogy le ne kelljen néznünk, Joseph füttyörészve nyomult előre a pár arasznyi széles gerincen, amelynek két meredek, sziklás oldala mélyén nem látszott a völgy alja. Néhány napos zanzibári kalandozá-

sunk idején szobatársam volt. Akkor derült ki, hogy a püspökség sofőrének a bére a család mindennapi puliszkájára elég, tehát neki is túrnia kell legalább egy kis darab földet; ha pedig valamilyen jobban fizető alkalmi munkára meglóg egy időre, akkor képletesen láncra verik, vagyis az okmányai az adott idő kétszeresére–háromszorosra páncélszekrénybe kerülnek. A rendőrség pedig éber, és vele is csak a püspökség területén kíméletesebb.

Joseph, a püspöki szakács közepes lakótelepi méretnél alig nagyobb konyhájának méltó királya. Két kuktája segédletével csodákat művel. A rezidencia ebédlőjének harminc-egynéhány széke közül 20–25 mindig foglalt. Afrikában most csalódtam először, mivel ahelyett, hogy (szokás szerint) leadtam volna valamennyit súlyfölöslegemből, még fel is szedtem néhány kilót. Joseph a semmiből is tud valamit készíteni, nem is csoda, hogy a püspök egyik legbelsőbb bizalmasa, akit hosszabb útjaira rendszerint magával visz. A konyha ura ismer néhány hungarikumot is, amelyek közül csak a pirospaprika és a szalámiféleségek fölötti örömét emelném ki. Természetesen mindent a közösség asztalán láttunk viszont a következő napokban. Nem véletlen tehát, hogy a szakács foglalkozik a nemzetközi telefonvonalak „összekutyulásával” is, mivel a gazda távollétében ő kezeli a készülékeket, s ami annál is fontosabb, a hozzájuk szolgáló kulcsokat. Azt, hogy a villanyposta és távbeszélő kapcsolat mégsem jöhetett létre, fogjuk inkább a térerő hegyek miatti gyöngeségére.

A *mbului püspökről* több komoly ember állítja, hogy tizenöt nyelven beszél. Tény, hogy egy kellemesen elköltött vacsora után a társalgóban a következőt mondta: „Pálinkólát hoztatok?” A dús élet csekély megkönnyebbítésére nem is árt néhány gyógycsepp, de itt a nyelvi lelemény a legfontosabb. A püspök magyarul nem beszél. Társaim viszont már többször vittek neki – a súlytöbblet veszélye miatt könnyű kólás palackban – kisüstit. Ebből született a pálinkóla. Aki így törekszik arra, hogy megértse a világot, és magát is megértesse vele, nem lehet rossz pásztor.

Krisimasi Afrikában

(inzert)

Krisimasi (karácsony szuahéliül) nap van. Délfelé jár az idő, harangzúgás hallatszik. Dar es Salaam fölött tűz a nap. A hosszú, száraz, forró évszak csúcshoz közeledik, az európai ember levegő után kapkod a páras forróságban. A Bagamoyo út melletti poros ösvényen iskolai egyenruhába öltözött, mezítlábas kamaszgyerekek trappolnak libasorban. A fiúk vállán vastag nyelű pálmaágak, a leánykák inkább pompás kála virágok nyalábját ölelik magukhoz. A szálak frissek, nemrég szakíthatták őket valamelyik árokparton. Ösvény kanyarodik el az úttól, a gyerekek ráfordulnak, és megszabadulván a főút lármájától, rázendítenek egy dalra. Ismerős a dallam, szívdobogtató, de kell hozzá egy kis idő, mi-

re rájövök: karácsonyi ének. Pedig tudom, hogy karácsony napja van, csak olyan különös az egész ebben a hőségben. Az ösvény füves térségen halad keresztül; tehének legelésznek rajta békésen. Mögöttük pár száz méternyire az ablaktalan, csipkésen áttetsző falú Szent Péter-székes-egyház terjedelmes épülete. Több felől közelednek hozzá a fentihez hasonló gyerekcsapatok. Felnőttet alig látni a templom körül, biztosan odabent vannak, s különben is, a gyülekezet majd naplemente után jön csak össze, amikor már készen állnak a piros szirmokkal pöttyözött, lenge, sárgászöld diadalívek.

Kunduchi muzulmán halászfalu széle néhány órával később. A szokásosnál egyenesebb kerítés, mellette nagyobb, hullámbádoggal fedett, raktárházhoz hasonló nyeregvetésű épület. Furcsán hat a homlokzatán a kissé kajla a kereszt. Az óceán közeli partja felől muszlim halászlégye nyek portékájukat kínáló gajdolása hallatszik. Itt már készen állnak a levelekből font boltívek. A bejárat mellett két fekete arkangyal kétszeres életnagyságú képe. Mihály és Gábrriel vigyáz a házra és a hívőkre. Bentől (még) halk dobszó hallatszik. Készülődnek az alkonyattól éjfélig tartó misékre.

Kissé távolabbról, az országút túlsó oldaláról harangszó rémlik. Meglepő, az itteni templomocskáknak ritkán adatik meg a harang fényűzése. Közelebb megyek, és minden megnyugtatóan a helyére kerül: hóféherre meszelt falú, evangélikus templomocska áll az úttól alig százlépésnyire. Mellette, két fa közé feszített rúdról csorba, de nem repedt, különféle méretű teherautó felnik lógnak le. Az afrikai ember lenyűgöző ritmusérzéke varázslatos harangjátékot csal elő belőlük.

Nairobiban ugyanebben az időben összegabalyodnak a majdnem egymásnak támaszkodó újprotestáns és katolikus templom kórusainak versengő dallamai: az első extatikus, szinte fülsértően harsány, a másik ismerős, szintén hangos, de valamivel szelídebb. És, mint mindenütt Fekete-Afrikában, az összesereglő hívek autói, lábai által fölkavart halvány porfátyol. A legmeghatározóbb közös vonás mindenütt a tömeg.

Errefelé a karácsony templomi, de legalább annyira utcai ünnep is. Ezen nem csak a szokatlanul hosszú nyúló körmenetek értendők. Az emberek, főleg a lányok, asszonyok hetekig készülődnek rá. Nem annyira ünnepi lakomával, hiszen Jézus is szegény volt, inkább színpompás ünnepi ruhákkal. Ezzel az ünnep fényét emelik, de – uram bocsá' – kicsit cifrálnak, és saját hiúságukat is legyezgetik. Nincs (még?) lázas ajándékozás, hiszen ez a nap (csak december 25-e) a mennyei ajándék elnyerésének ünnepe.

Ha valaki Fekete-Afrikában Krisztus hitére tér, azt őszintén és mélyen teszi. Sőt! Nem véletlenül nevezi *Aké* című önéletírásában Wole Soyinka saját anyját, némi szerető iróniával *Vad Kereszténynek*. Egy másik remekmű kilépett apáca hősnoje ezért szül tizenkét gyermeket, jó részt szeretetlenségben, mintegy vezeklésül, hiszen mindegyik szinte ostorcsapás a fogadalma megszegéséért.

A karácsonynak nincs egységeshez közelítő rendszere Afrikában. Újdonsült vagy régibb kereszténységét majdnem minden nép a saját módján, hagyományait beleötvözve és sokszor nagyon eltérően éli meg. Néhol Izrael tizenharmadik törzsét keresik, hogy legyen hová beilleszkedniük, másutt a néhány falu népét összefogó saját pópájuk szavát követik. A fehér ember számára szédítően gazdag ez a világ. Gondoljunk csak arra, hogy egyedül Soweto, Johannesburg kétmilliónál nagyobb fekete külvárosa, mintegy kilencszáz önálló keresztény kisegyházzal rendelkezik! Lenyűgöző méretű kóhalom ez, amelyből lassú lendülettel épül a fekete földrész kereszténységének katedrálisa.

(*Élet és Tudomány* (Budapest), 2003, LVII, évf., 51–52. sz., december 19., 1914–1917. old.)